

lyse van het lezen bleek dat de grote sterkte van lezen het hoge aanzien van deze activiteit was, zeker bij een ouder publiek. De zwakte lag vooral in de zwakke boekensector. Het boek heeft nog maar een korte levensduur. Het aanbod is dan ook beperkt.

Majo de Saedeleer benadrukte het belang van de schoolbibliotheek als een 'rustplaats' met een gevarieerd aanbod. De bibliothecaris is een expert die niet alleen zijn boeken, maar ook zijn 'klanten' kent. Een stelling die zij illustreerde met een citaat van de Hongaarse auteur György Konrad. De lezers zelf zijn trouwens ook experts. Waarom werkt de bibliotheek niet met beoordelingsbriefjes, met tips en allerhande lijstjes om het lezen te bevorderen? Op school mag lezen niet aangebracht worden als iets dat erbij komt, dat boven op het vakkenpakket komt. Het is veel beter om lezen te zien als een ondersteuning van de vakken.

Zij riep de aanwezige bibliotheekmedewerkers op om creatief te zijn in het vinden van geld: laat u boeken cadeau geven, organiseer een boekenbeurs, speel mee voor boekencheques die te winnen zijn, onder andere bij de Stichting Lezen, maar weiger afdankertjes!

Wie meer wil weten over de Stichting Lezen kan terecht op de website www.stichtinglezen.be. Die verstrekt meer informatie over de projecten van de stichting en biedt interessant materiaal over lezen en leesbevordering.

Nadien vertelden drie bibliothecarissen uit secundaire scholen hoe zij hun bibliotheek integreren in het schoolgebeuren. Jacques De Raedt van het Don Boscollege Zwijnaarde wees op het belang van een aanwezigheids-politiek, van informele contacten. Hij stelt zijn bibliotheek geregeld open voor andere activiteiten. Ook hij is een groot voorstander van lijstjes om de bibliotheek te promoten. Themastandjes kunnen helpen om de collectie in de kijker te zetten. Hij pleitte ook voor gepaste openingstijden, zodat de leerlingen de gelegenheid krijgen om voor of na de

lessen nog een bezoekje te brengen aan de bibliotheek.

Fawzia Hanssens van het Heilig Hartinstituut in Heverlee vond, naast leesbevordering, 'informatie leren zoeken' de belangrijkste doelstelling van de bibliotheek. De collectie moet opgebouwd worden in samenspraak met leerkrachten en leerlingen. De bronnen moeten aansluiten bij de vakken, maar de bibliotheek moet ook beschikken over een aanbod recente en degelijke jeugdboeken als zij inderdaad wil werken aan leesbevordering. Bibliotheekinstructie moet leerlingen helpen inzien welke bron interessant is voor welke vraag. Met de nieuwe ontwikkelingen rond zelfgestuurd of probleemgestuurd leren moet de bibliotheek zorgen voor een uitgebreid en gevarieerd bronnenaanbod. Het is vreemd dat de minister van Onderwijs enerzijds deze nieuwe trend ondersteunt terwijl zij anderzijds bibliotheken in het secundair onderwijs overbodig vindt.

Ann Schatteman ten slotte van het Instituut Heilige Familie in Sint-Niklaas vertelde over haar ervaringen met een bibliotheekraad. Die brengt vertegenwoordigers samen van personeel, directie en leerlingenraad en zorgt voor een stevige verankering van de bibliotheek in de school. Werkgroepen van de bibliotheekraad werken rond bepaalde thema's zoals de jeugdboekenweek. Vrijwilligers helpen bij het openhouden van de bibliotheek. Via deze raad is er uitwisseling tussen de bibliotheek en de vakgroepen. De bibliotheek weet op welke behoeften zij moet inspelen en de school is op de hoogte van de bibliotheekwerking.

Uit de discussies achteraf bleek dat een goed uitgebouwde bibliotheek in het secundair onderwijs niet evident is. Er is een gebrek aan geld en personeel. Er was duidelijk nood aan uitwisseling van ervaringen, ook rond thema's die niet onmiddellijk met de studiedag te maken hadden. De aanwezigen hadden vragen rond praktische organisatie, automatisering en de ontwikkelingen rond het open leercentrum. Een voormiddag was duidelijk te kort.

Bruno Vermeeren

Beleidsmedewerker VVBAD

Statiestraat 179, 2600 Berchem

Tel. 03 281 44 57

E-mail: bruno.vermeeren@vbad.be

DE ARCHIVISTIEK EN DE WORTELS VAN DE EUROPESE IDENTITEIT

Internationaal congres over archiefgeschiedenis, Firenze, 4-7 december 2002

Op 20 februari 1852 vertrouwde groothertog Leopold II van Habsburg een zekere Francesco Bonaini (1806-1874), voordien professor in de rechtsgeschiedenis te Pisa, de leiding toe van de *Direzione centrale degli archivi dello Stato*. Het *Archivio centrale di Stato* van Firenze zelf werd op 30 september 1852 opgericht en werd al in de loop van 1853 voor het publiek toegankelijk. In 1856 ontstond binnen het *Archivio* de bekende *scuola di paleografia e diplomatica*. Al snel werd Firenze, onder de bezielende leiding van Bonaini en de archiefschool, het intellectuele zenuwcentrum van waaruit de nieuwe archiefprincipes en historische methoden in Toscane werden verspreid. Weldra kregen ook Lucca (1860), Siena (1862) en Pisa (1865) hun Rijksarchief en gold Bonaini niet alleen als geestelijke vader maar ook als praktische *soprintendente* van het Toscaanse Staats- of Rijksarchief. Sindsdien is er een lange weg afgelegd. Het Rijksarchief van Firenze, dat aanvankelijk zijn intrek had genomen in het prestigieuze Uffizi, kreeg tussen 1978 en 1988 een indrukwekkende nieuwbouw aan de Viale G. Italia, net buiten het historisch centrum, met ruimte voor 93 km archief. De instelling wordt sinds 1993 geleid door dr. Rosalia Manno Tolu en behoort vandaag tot de belangrijkste rijksarchieven in Italië.

In 2002 was het dus precies 250 jaar geleden dat Bonaini in Firenze met de uitbouw van een Rijksarchief was gestart. Deze verjaardag werd uiteraard feestelijk herdacht. Het hoogtepunt van de herdenking was een internationaal congres dat een honderdtal archivariissen en historici tussen 4 en 7 december 2002 in de Medici-stad samenbracht rond het wel erg weidse thema 'Archivi e storia nell'Europa del XIX secolo: alle radici dell'identità culturale europea' (Archieven en geschiedenis in Europa tijdens de 19de eeuw: naar de wortels van de Europese culturele identiteit).

De organisatoren en ook de deelnemers aan de rondetafelconferentie aan het einde van het congres benadrukten op tijd en stond het internationale karakter van de samenkomst. Hoewel een derde van alle voordrachten inderdaad door buitenlanders – niet-Italia-

nen – werd verzorgd, was het congres zowel naar vorm als naar inhoud door en door Italiaans. Verwelkoming, inleiding, commentaar door de rapporteurs, conclusies en beschouwingen tijdens de rondetafel waren uitsluitend in het Italiaans. Italiaanse sprekers overschreden schaamteloos de hun toegemeten spreektijd zodat bepaalde voormiddagssessies uitliepen tot 13.45 uur! Maar vooral, het congres was naar goede Italiaanse geplogenheid *strapieno, pieno zeppo*, of: propvol. Niet alleen moesten op nauwelijks 3,5 dagen zo'n 50 papers worden verteerd. Voor elke sessie werden bovendien alle papers eerst uitvoerig samengevat en becomingeriseerd door een rapporteur. Die moest de krachtlijnen van de lezingen samenvatten en wijzen op overeenkomsten en verschillen in de diverse casestudies. Dit uiteraard ten behoeve van de vele toehoorders die enkel Italiaans verstonden. In een aantal gevallen evolueerden dergelijke rapporten echter naar bijkomende voordrachten waarin sommige sprekers hun inbreng nauwelijks herkenden.

Rosalia Manno Tolu wees er in een inleidend referaat op dat het congres de bedoeling had om per land de grote ontwikkelingen van het archiefwezen te schetsen, organisatorisch, maar ook in het vlak van de gebruikte archiefprincipes, de professionalisering van het beroep, de belangrijkste projecten en realisaties, de voornaamste protagonisten. Hoe was verder de relatie tussen de archiefwereld en andere centra zoals universiteiten, academies, commissies... , waar op een wetenschappelijke wijze het nationale verleden werd gereconstrueerd? Daarnaast zou heel in het bijzonder aandacht worden besteed aan de wijze waarop de ontluikende archivalistiek de nationale geschiedschrijving in de verschillende naties – oude en jonge – heeft beïnvloed: stonden de archivarissen mee in het voorportaal van de vooruitgang in de historische wetenschap en hebben zij een bijzondere rol gespeeld in de nationale historiografie? Of belangrijker nog: heeft de jonge archivalistiek een invloed gehad op de totstandkoming van een nationale cultuur, een eigen historisch bewustzijn, kortom een eigen Europese identiteit?

Om deze boeiende vragen te beantwoorden, hadden de organisatoren alle papers onderverdeeld in zeven grote sessies: (a) het (Italiaanse) archiefwezen in de 19de eeuw; (b)

de sociaal-culturele context in Toscane; (c) het centrale Rijksarchief te Firenze; (d) de relatie tussen het Italiaanse archiefwezen en het historisch onderzoek; (e) de relatie tussen het Europese archiefwezen en het historisch onderzoek; (f) organisatievormen (zeg maar, de verschillende instellingen die zich om archief bekommerden); (g) methoden (vooral het ontstaan van nieuwe archiefprincipes en hulpwetenschappen). Overlappendingen waren legio. Het is duidelijk dat bij de organisatoren niet zozeer de zorg om logische inhoudelijke categorieën prevaleerde, dan wel de bekommerring om aan het publiek min of meer evenwichtige sessies van gelijke omvang en duur te kunnen aanbieden.

Zoals op elke congres respecteerden enkele referaathouders de opgelegde thematiek. Anderen laptten complexloos het uitgangspunt van het congres aan hun laars en waagden het om een specifieke casus te presenteren die maar vaag in het geheel paste. Wij concentreren ons in dit verslag op die teksten die de grootste indruk nalieten of die ook een niet-Italiaans publiek kunnen interesseren.

Francesco Bonaini is al vaak – en terecht – bewierookt als de *'principe degli archivisti italiani'*. Toch blijven er een aantal onopgeloste vragen in de historiografische mer à boire. Waarom werd juist Bonaini gekozen? Waarom gebeurde de oprichting van een centrale archiefdienst in 1852? Waar haalde Bonaini zijn mosterd? Stefano Vitali en Carlo Vivoli (*Tradizione regionale e identità nazionale alle origini degli Archivi di Stato Toscani*) droegen, weliswaar onder een ietwat verhullende titel, enkele nieuwe elementen aan. Zij wezen er onder meer op dat het politieke én intellectuele klimaat in Firenze na de restauratie van 1849 zeer uitnodigend was voor

administratieve hervormingen. Bonaini van zijn kant was alleszins beschikbaar. In 1848 had hij geen zin meer om zijn professoraat verder te zetten, in 1849 was hij voor een zware depressie zelfs gehospitaliseerd. De vroegere professor kon voor zijn benoeming en voor de realisatie van een Rijksarchief overigens rekenen op de steun van de minister van Onderwijs, een van zijn ex-leerlingen. Voor Bonaini moest de archieforde een getrouwe reflectie zijn van de instelling of administratie; terzelfder tijd moest deze orde een illustratie vormen van de geschiedenis van het Florentijnse en Toscaanse volk, meer zelfs zijn volksgeest en culturele eigenheid laten spreken. Vandaar dat Bonaini zich strikt hield aan het onderscheid tussen archief gevormd tijdens de republiek en archief gevormd tijdens het principaat, twee bestuursvormen die karakteristiek waren voor de stad en de regio. Een aantal elementen van deze visie ontleende hij aan L.A. Muratori, de geleerde prefect van de Ambrosiana te Milaan en de meest markante persoonlijkheid uit de 18de-eeuwse Italiaanse mediëvistiek, maar ook aan F.C. von Savigny, de bekende Duitse rechtshistoricus.

Verschiedende papers gingen meer gedetailleerd in op bepaalde punten uit het rijke betoog van Vitali en Vivoli. Massimo Sanacore (*Riforme istituzionali e visioni giuridico-pubblicistiche nella fondazione dell'Archivio centrale di Firenze*) poneerde dat de benoeming van de gematigde liberaal Bonaini perfect paste in de aspiraties van de overheid, zeg maar de entourage van de conservatieve groothertog. Deze rekende erop dat het intensieve gebruik van de archiefrijksdom althans bij de Toscaanse intelligentsia het 'nationaal' (lees Toscaanse) sentiment zou prikkelen. Na de woelige revolutiejaren van 1848-1849 zou dit de lokale (Habsburgse) dynastie

helpen legitimeren. Het onderscheid binnen de archiefordening tussen *Repubblica* en *Monarchia* werd in 1856 aangevuld met drie andere afdelingen (*di governo, amministrativi e giudiziari*). Silio P.P. Scalfati toonde aan dat niet alleen von Savigny, maar ook andere historici en filologen van de Duitse wetenschappelijke Renaissance (de term is van Henri Pirenne) hun stempel hebben gedrukt op de historische werkwijze van Bonaini. Philipp Jaffé maar vooral Johann Friedrich Bömer, de beroemde auteur van de *Regesta Imperii*, zouden Bonaini na 1849 de techniek van de kritische bronneditie hebben bijgebracht. Verwonderlijk dat niemand van deze Italiaanse collega's de invloed van Louis-Prospér Gachard, eerste Algemeen Rijksarchivaris van België, op Bonaini heeft onderkend. Met name de indrukwekkende reeks inventarissen die Gachard vanaf 1837 uitgaf voor het bestand van de 'Rekenhoven' (bedoeld worden natuurlijk de oude Rekenkamers), was in de ogen van Bonaini een model inzake beschrijvingstechniek. "*Dovrebbero quindi redigersi gli inventari sul sistema tentato dallo stesso Gachard rispetto agli archivi della Corte dei conti del Belgio*", schreef hij immers in 1852. Diana Toccafondi accentueerde in haar intelligent, maar niet altijd gemakkelijk te volgen exposé (*Archivi, retorica e filologia: il metodo storico bonainiano nel passaggio verso l'Unità d'Italia*) de verschillen in de archiefprincipes die Bonaini en zijn opvolger Cesare Guasti (1874-1889) gebruikten. Bij Guasti lag minder de nadruk op de totaliteit en de context van de stukken, maar overheerste de educatief en pedagogisch geïnspireerde benadering van afzonderlijke documenten. Leuk was de bijdrage van Francesca Klein over *I collaboratori di Bonaini e Guasti tra professione e militanza culturale*, waarin wij onder andere volgende betreffende evaluatie van een archiefbediende optekenden: "*fa atto di presenza all'ufficio; ha il calamaio asciutto da molti e molti anni e l'avesse anco ben provvisto d'inchostro non è certamente in grado di valersene*" (hij geeft 'acte de présence' op kantoor. Zijn inktpot is sinds jaren uitgedroogd en zelfs al was hij gevuld met inkt, dan zou hij niet in staat zijn

er gebruik van te maken). Er mocht tijdens de bijwijlen zwaar doorwegende presentaties ook al eens gelachen worden!

Veel aandacht kreeg de *giornata* die gewijd was aan de ontwikkelingen buiten Toscane en buiten Italië. Bruno Galland (*Conserver pour l'histoire: une nouvelle dimension pour les Archives Nationales de France*) beet hier de spits af met een referaat over de evolutie in de perceptie van het archief in Frankrijk. Aan de basis van het Franse archiefwezen ligt de wet van 25 juni 1794, beter bekend als de wet van 7 messidor an II. Die zou haast twee eeuwen van kracht blijven. In die wet wordt het onderscheid gemaakt tussen stukken nuttig voor de administratie en stukken interessant voor de geschiedenis. De eerste moeten worden bewaard in het archief, de tweede horen – bij gebrek aan echte openbare archiefbewaarplaatsen – thuis in een bibliotheek (in Parijs vanzelfsprekend de Bibliothèque Nationale), net als de kostbare collecties munten, medailles, zegels, manuscripten... Zelfs eind 18de eeuw werden enkel stukken voor administratief en juridisch gebruik als archief beschouwd. In de daaropvolgende zestig jaar zou de opvatting over het archief totaal veranderen. Van een arsenaal van bewijs- en erkenningstitels voor de administratie werden de Archives Nationales erkend als een opslagplaats van de geschiedenis. Tegelijkertijd werden de historici zich ook bewust van de historische waarde van alle archiefstukken, ongeacht hun aard. Galland schonk veel aandacht aan de genese van de wet van 1794 en benadrukte de geleidelijkheid waarmee veranderingen werden doorgevoerd. Het magische jaar 1789 bleek allesbehalve een cesuur. De archivariissen uit de prerévolutionaire tijd bevolkten de beruchte *bureaux de triage* en leverden de eerste personeelsleden van de Archives Nationales. Bruno Delmas (*L'École des Chartes de la Monarchie à la République: une histoire intellectuelle et politique, 1821-1921*) schetste in een gedegen maar ook wat beleegen betoog de grote fasen in de geschiedenis van de École des Chartes tijdens de 19de eeuw. Deze in 1821 gestichte school legde zich toe op de studie van de oorkonden. In een welkomstwoord kregen de eerste studenten op 4 maart 1822 te horen dat dergelijke bronnen "*suppléent à ce que les médailles, les inscriptions et les autres monuments de ce genre ont d'insuffisant*". Zowel door de

onderwezen methodes als door de aanwezige expertise in het vlak van de hulpwetenschappen, groeide de school uit tot het vormingscentrum bij uitstek voor iedereen die belast werd met de bewaring van het geschreven patrimonium. De school stond tevens symbool voor de vooruitgang in de zogenaamde erudiete geschiedenisbeoefening. Ze beïnvloedde in sterke mate de positivistische nationale geschiedenis en het Franse openbare archiefwezen. Nog in Frankrijk werd het archiefprincipe van het 'respect des fonds' (het herkomstbeginsel) voor het eerst in 1841 expliciet geformuleerd door Natalys de Wailly. Archieven dienen per fonds te worden samengehouden omdat dit een essentiële voorwaarde is voor een objectieve ordenings- en beschrijvingsmethode. In het referaat van Denise Ogilvie (*La genèse de la théorie du respect des fonds: le classement par matières des archives administratives par Natalys de Wailly*) werd toegelicht hoe de Wailly tot deze theorie is gekomen aan de hand van een analyse van zijn werkwijze bij het ordenen van de serie F 'administration générale de la France' in de Archives Nationales. De Wailly, die in bredere kring reeds naam had gemaakt met een uitstekend handboek over paleografie (1838), had een juridische vorming genoten. Met zijn voorkeur voor een ordeningsmethode op basis van taken of functies boven een indeling gebaseerd op de organisatiestructuur, was hij zijn tijd vooruit. Het referaat van Christine Nougaret (*Les archives privées, éléments du patrimoine national? Des sequestres révolutionnaires aux entrées par voies extraordinaires: un siècle d'hésitation*) was hoofdzakelijk gericht op Frankrijk en beoogde na te gaan welke plaats de privé-archieven in de 19de eeuw innamen en of ze een deel van het nationaal patrimonium vormden. De hele 19de eeuw werd trouwens gekenmerkt door de spanning tussen bezit en eigendom. Met de Franse Revolutie kwamen massa's titels en papieren van in beslag genomen goederen van geestelijken en emigranten in de openbare archieven terecht. In 1856 werd er in de Archives Nationales een aparte serie opgericht voor privé-archieven. Was het wantrouwen ten opzichte van privé-archieven aanvankelijk zeer groot, tegen het einde van de 19de eeuw begon men ook het historisch belang ervan in te zien. Dit was onlosmakelijk verbonden met de ontwikkeling van de moderne historische wetenschap.

Behalve Frankrijk kreeg ook Spanje als grote archiefnatie veel aandacht. Vooral de lotgevallen van het beroemde archief van Simancas kwamen daarbij aan bod. **José Luiz Rodriguez de Diego** (*L'apertura di Simancas alla ricerca storica nel 1844*) onderscheidde drie fasen in de geschiedenis van het archief van Simancas: die van het kasteel in de 15de eeuw, die van het administratief archief dat een initiatief was van Karel V, en ten slotte de fase van het historisch archief die in feite startte met de openstelling voor het wetenschappelijk onderzoek in 1844. De vrije toegang in 1844 kaderde in de tijdsgeest waarin archieven niet langer werden beschouwd als het exclusieve patrimonium van de koning of de adel, maar als het gemeenschappelijk erfgoed van alle burgers van het land. Verder hield de nieuwe politiek verband met de toenemende wetenschappelijke inkleuring van de geschiedenis en het ontluikend positivisme. De openstelling van het archief leidde onder meer tot een hergroepering van het archief met een strikte scheiding tussen historisch en administratief archief. Verder werden er specifieke conserveringsmaatregelen genomen en werd er ook bijzondere aandacht besteed aan de archiefbeschrijving. **Pedro Carasa Soto** (*Nacionalismos europeos e investigación en el Archivo de Simancas en el siglo XIX*) behandelde de geschiedenis van het historisch onderzoek in de 19de eeuw en de sterke band met het ontstaan van de nationale staten in Europa, opnieuw echter toegespitst op het archief in Simancas. In de beginjaren spelen de Europese onderzoekers een pioniersrol in Simancas, niet enkel door hun groot aantal maar ook door hun toonaangevende rol in de archieforganisatie, het ordenen, de tekstedities. Onder de vele buitenlandse bezoekers werd uiteraard ook Louis-Prospér Gachard genoemd. De inhoud van het onderzoek was meestal nationalistisch, de onderzoekers wijdden zich hoofdzakelijk aan de reconstructie van het verleden van hun respectieve staten, met bijzondere aandacht voor oorlogen en identiteitsconflicten, gewoonlijk de meest aangewezen middelen om het eigen karakter van elke staat te etaleren.

Duitsland werd in verschillende sessies terecht vernoemd als het eerste land waar de moderne kritische en wetenschappelijke methoden in het vlak van de geschiedenisbeoefening ingang vonden. De voordrachten

van **Walter Koch** (*Lo sviluppo delle scienze ausiliarie della storia nella Germania dell'Ottocento*) en van **Reinhard Haertel** (*Medievistica e scienze ausiliarie della storia in Austria nel XIX secolo*) lagen in elkaars verlengde en waarschijnlijk zullen ook de definitieve papers perfect samen kunnen worden gelezen. De benadering is dezelfde, namelijk vrij exhaustief, maar ook erg klassiek-beschrijvend. In geen van beide exposés worden de ontwikkelingen in de historische hulpwetenschappen gerelateerd tot de wereld der archivariissen. Deze beperkingen in acht genomen, waren de beide uiteenzettingen best genietbaar. Koch legt zich toe op het groeiend belang van de hulpwetenschappen bij het ontstaan van een historisch-filologische methode in Duitsland. Vele technieken bestonden al lang als dusdanig, maar werden dispaaraat gebruikt door juristen met een uiteraard utilitair-ambtelijke bekommernis. In de loop van de 18de eeuw werden deze technieken gegroepeerd ten behoeve van de geschiedeniswetenschap. Zo ontstond de term 'hulpwetenschap' die men voor het eerst aantreft in 1761. In tegenstelling tot Koch en Haertel schonk **Leopold Auer** (*Archivi, Archivistica e ricerca storica in Austria nell'Ottocento*) ruim aandacht aan de archivariissen en de archivistiek. Historici waren bijzonder gefascineerd door archief, ze geloofden daarin rechtstreekse getuigenissen uit het verleden aan te treffen, niet beïnvloed door een of andere historische overtuiging. Geschiedkundig onderzoek gebaseerd op een kritische methode en op hulpwetenschappen zou resulteren in een historisch objectieve visie, het credo van het wetenschappelijk positivisme. De belangstelling voor het archief leidde in Oostenrijk tot de oprichting van regionale archieven. Verder speelden archieven op hun beurt een rol in de ontwikkeling van de historische hulpwetenschappen. Voor de archieforganisatie, de archiefprincipes en de archiefmethoden was er in Oostenrijk daarentegen slechts laat aandacht.

Behalve Frankrijk, Spanje, Duitsland en Oostenrijk was het buitenland ook vertegenwoordigd door drie voordrachten over Groot-Brittannië, Nederland en België (twee voordrachten over Kroatië en Bohemen terzijde gelaten). **Patrick Cadell** (*Les archives et l'identité nationale en Angleterre et en Ecosse*) vergeleek de relatie tussen het archiefwezen en de nationale identiteit in Engeland en Schotland. In Engeland heerste reeds sinds de

Middeleeuwen de opvatting dat elke administratie zich moest bekommeren om haar eigen archief en dat de lokaal gevormde archieven op plaatselijk niveau moesten worden bewaard. Schotland daarentegen kende een gecentraliseerd systeem: alle archieven werden bewaard in Edinburg. Met de oprichting van het Public Record Office in 1838 werden in Engeland de archieven van de ministeries en besturen op één plaats gecentraliseerd. Onder invloed van een groeiend nationaal identiteitsgevoel zag men in beide landen de nood in van een betere toegankelijkheid van het archief. Deze grotere toegankelijkheid werd gerealiseerd door tekstuittgaven en door gratis terbeschikkingstelling van het archief. **Peter Horsman** (*Paralleli casuali? Toscana e la 'Scuola archivistica' di Utrecht*) onderzocht al dan niet toevallige overeenkomsten tussen de ontwikkeling van de archiefwetenschap in Toscane en in de 'Archiefschool' van Utrecht. Het herkomstbeginsel en het respect voor de oorspronkelijke orde werden in Nederland voor het eerst toegepast in 1826 bij de inventarisatie van de archieven van de vijf Utrechtse kapittels. Het was ook in Utrecht dat in 1898 onder leiding van Samuel Muller de *Handleiding voor het ordenen en beschrijven van archieven* verscheen, het eerste moderne handboek van de archiefwetenschap dat impliciet was gebaseerd op het herkomstbeginsel. De idee dat de organisch gegroeide interne structuur van het archief moet worden gehandhaafd, vinden we eveneens terug bij twee Toscaanse archivariissen uit die tijd, Leopoldo Galeotti en Clemente Lupi uit Pisa. Horsman merkte ook de gelijkenis op in de manier waarop de Toscaanse Bonaini en de Utrechtse Vermeulen, Mullers voorganger, hun archief fysiek ordenen. De spreker vroeg zich af of deze gelijkenissen het gevolg waren van onderlinge contacten of dat de wortels van de archiefideeën eerder gezocht moeten worden in de lokale en nationale context. **Erik Aerts** en **Lieve De Mecheleer** ten slotte (*Louis-Prospér Gachard, architecte des Archives Générales du Royaume*) analyseerden de relatie tussen de Belgische archiefwereld en andere intellectuele centra van historisch onderzoek zoals de Koninklijke Commissie voor Geschiedenis, de Academie en de universiteiten. Hun invalshoek was de boeiende figuur van Gachard die, door zijn lange ambtsperiode, maar ook door zijn indrukwekkende activiteit, als geen ander zijn stempel drukte op de 19de-eeuwse

archivistiek. Een belangrijk deel van deze tekst zal binnenkort in dit tijdschrift worden gepubliceerd.

Vele voordrachten op het congres getuigden van groot vakmanschap en brachten belangwekkende informatie aan het licht. Wel werd de hoofdtoon gezet door een erudiete beschrijving van details en een opsomming van singuliere gebeurtenissen. Een en ander zal nog duidelijker worden wanneer de teksten in definitieve vorm, voorzien van hun voetnotenapparaat, zullen worden gepubliceerd in de serie van de publicaties van het Rijksarchief van Firenze. Het meest interessante aspect in de voordrachten waren uiteraard de kruisbestuivingen: in welke mate beïnvloedde de geschiedeniswetenschap de archivistiek en vice versa? In hoever waren ontwikkelingen en ideeën in een land bepalend voor de evolutie en de theorieën in een ander land? Deze onderlinge wisselwerking kwam in de meeste papers nauwelijks uit de verf, maar bleef beperkt tot een voorzichtige aanduiding, een terloopse verwijzing. Ook de rapporteurs in de diverse sessies en de deelnemers aan de *tavola rotonda* beperkten zich vooral tot Toscane en Italië en waagden zich met veel schroom op dit nog braakliggend terrein.

Wij distilleerden uit de voordrachten alvast volgende cocktail:

- inzake heuristiek en hermeneutiek toonde Duitsland zich na 1810 superieur. De technische verworvenheden bereikten een hoogtepunt bij de ploeg rond de Monumenta (1826) en werden op schitterende manier samengebracht in het bekende *Handbuch der Urkundenlehre* van Harry Bresslau (1848-1926), dat in 1969 een vierde editie beleefde en onlangs voor het eerst in het Italiaans werd vertaald;
- Frankrijk daarentegen zette de standaard voor de vooruitgang in de archivistiek. In 1821 werd de *École des Chartes* opgericht die, meer dan in Duitsland, de link legde tussen de vooruitgang in de historische methode en het métier van de archivaris. Twintig jaar later formuleerde Natalys de

Wailly het herkomstbeginsel;

- kleine landen lieten zich vaak niet onbetuigd. Enkele Nederlandse archivariissen werkten in de praktijk reeds vroeg met het herkomstbeginsel; in België liet L.-P. Gachard zich opmerken door de exhaustieve beschrijving van de stukken in een imposante reeks inventarissen, door zijn talrijke internationale studiereizen en door zijn exploratie als eerste buitenlander van het archief van Simancas in 1843;
- Italië en Oostenrijk ondergingen in sterke mate de invloed van de hoofdtenoren Duitsland en Frankrijk. De Italiaanse archivistiek – en met name de Toscaanse school – zocht haar inspiratie en methode bij de Duitse modellen, maar ook bij de Belgische Gachard. Het hoge peil van de Duitse historiografie stond eveneens model voor buurland Oostenrijk, waar men tot 1921 gewoon Duitse handboeken zou blijven gebruiken. Het in 1854 opgerichte Institut für österreichische Geschichtsforschung daarentegen was geïnspireerd door de Franse *École des Chartes*.

LITERATUUR

Meer informatie over het congres:

<http://www.archivodistato.firenze.it/150anni/index.html>;

Meer informatie over het Rijksarchief te Firenze: Manno Tolu, Rosalia en Bellinazzi, Anna, *L'Archivio di Stato di Firenze. (I Tesori degli archivi)*. Ministero per i Beni Culturali e Ambientali. Nardini Editore. - Firenze, 1995. - 276 p. -.

Erik Aerts

Afdelingshoofd

Rijksarchief Antwerpen

Door Verstraeteplein 5, 2018 Antwerpen

Tel.: 03 236 73 00

E-mail: rijksarchief.antwerpen@arch.be

en: erik.aerts@arts.kuleuven.ac.be

Lieve De Mecheleer

Werkleider Algemeen Rijksarchief

Ruisbroekstraat 2-10, 1000 Brussel

Tel.: 02 513 76 80

E-mail: de_mecheleer@arch.be